

Перспективи використання результатів. Отримані наукові результати мають бути спрямованими на обґрунтування стратегій розвитку підприємств торгівлі та забезпечення їх ефективної реалізації.

Список використаних джерел

1. Березін О.В. Проблеми формування продовольчого ринку України: монографія. – К.: Вища школа, 2002. – 211 с.
2. Сичова Н. Стратегія соціального розвитку підприємств торгівлі та підходи до її оцінювання / Н. Сичова, А. Сичова // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 5. – С. 44-50.
3. Гросул В. А. Формування маркетингової конкурентної стратегії підприємств роздрібно торгівлі: монографія / В.А. Гросул, Л.О. Попова, К.А. Корженко. – Харків: ХДУХТ, 2012. – <http://kepht.narod.ru/monographia.htm>.
4. Торговельне підприємництво: інструментарій підвищення ефективності господарювання: монографія / Л.О. Лігоненко, Н.С. Краснокутська [та ін.]. – К.: КНТЕУ, 2013. – <http://kepht.narod.ru/monographia.htm>.
5. Березін О.В. Теорія і практика забезпечення ефективного використання потенціалу торговельних підприємств: монографія / О.В. Березін, Ю.В. Карпенко. – Полтава: ІнтерГрафіка, 2012. – 204 с.
6. Краснокутська Н. С. Потенціал торговельного підприємства: теорія та методологія дослідження: монографія / Н. С. Краснокутська. – Харків: ХДУХТ, 2010. – 247 с.
7. Гросул В.А. Оцінка ефективності функціонування підприємств торгівлі з позицій ключових стейкхолдерів: монографія / В.А. Гросул, Н.Е. Аванесова. – Харків: ХДУХТ, 2010. – 230 с.
8. Чорна М.В. Управління конкурентоспроможністю підприємств роздрібно торгівлі: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій: монографія / М. В. Чорна. – Харків: ХДУХТ, 2010. – 427 с.
9. Власова Н.О. Цінова політика підприємств торгівлі продовольчими товарами: ефективність та формування: монографія / Н.О. Власова, Н.М. Смольнякова, Н.С. Краснокутська, О.А. Круглова, А.М. Волосов. – Харків: ХДУХТ, 2013. – <http://kepht.narod.ru/monographia.htm>.

Summary. *The role of trade enterprises in shaping the food security of Ukraine is grounded, the factors of food security ensuring are systematized. The interpretation of «national security» essence is offered and food security is considered as the essential component of economic security. Effective functioning of trade enterprises is considered as the basis of integration of structural components of food security.*

Key words: *economic security, national food market, trade enterprises, food security, development strategy.*

УДК 338.436

Березіна Л.М., д.е.н., доцент

Полтавська державна аграрна академія

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНОГО МЕХАНІЗМУ ВІДНОСИН ПІДПРИЄМСТВ АПК

Обґрунтовано інструментарій формування екологічно орієнтованого механізму організаційно-економічних відносин підприємств АПК. Як один із напрямів розвитку господарської діяльності у сфері АПК, розглядається опрацювання таких елементів економічного механізму, які будуть спрямовані на інтенсифікацію використання природно-ресурсного потенціалу та забезпечуватимуть екологічну рівновагу регіону.

Ключові слова: *еколого-економічна система; організаційно-економічні відносини; підприємства АПК; ресурсовідтворення; ресурсоощадне господарювання.*

Постановка проблеми. Економічні, соціальні, технологічні і біологічні процеси у світі, що оточує людину, настільки щільно взаємопов'язані, що виникає об'єктивна

необхідність розглядати їх взаємовідносини як функціонуючої складної соціально-еколого-економічної системи, як відносини між сучасним виробництвом і природою. Така система функціонування підприємств АПК донині не створена, існують екологічні загрози та зростає забруднення оточуючого середовища.

Актуальність дослідження. Від’ємна динаміка процесів формування соціально-еколого-економічної системи у сфері агропромислового комплексу, необґрунтована екологічна політика підприємств, відсутність програми дій щодо посилення екологічної складової у виробництві сільськогосподарської продукції і сировини ставить під загрозу забезпечення продовольчої безпеки країни та зумовлюють актуальність теми публікації.

Зв’язок із важливими науковими та практичними завданнями. Вирішення зазначеної проблеми має цільний зв’язок з важливими практичними завданнями щодо формування ефективних організаційно-економічних відносин підприємств АПК, пошуку інструментарію забезпечення виробництва екологічно безпечного продовольства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Екологічні аспекти розвитку підприємств АПК, проблеми логістики, просування продукції на ринок, мають відображення у роботах І. Андріїшина, А. Гаджинського, С. Генсірука, Ю. Дайновського, Л. Донець, Л. Дядечко, Є. Крикавського, В. Ситника, А. Сохнич, О. Тридіда, Л. Фролової та ін.

Значний внесок у розв’язання проблем формування та розвитку взаємовідносин підприємств зробили науковці країн світу, а саме: Р. Бауер, А. Ендрюс, Дж. Кейнс, Ф. Котлер, Штефан фон Крамон-Таубадель, В. Томас, Р. Харрод, Л. Штріве, Й. Шумпетер та ін.

Позитивно оцінюючи наукові надбання згаданих авторів, разом з тим, зазначимо, що спостерігається різноспрямованість досліджень, відсутні системні розробки, присвячені формуванню екологічно орієнтованого механізму взаємовідносин підприємств АПК.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У статті зроблено спробу висвітлити таку частину загальної проблеми, як формування екологічно орієнтованого механізму взаємовідносин підприємств АПК.

Наукова новизна. Обґрунтовано інструментарій формування екологічно орієнтованого механізму організаційно-економічних відносин підприємств АПК.

Загальнонаукове значення. Результати дослідження дозволять суб’єктам агропромислового комплексу обґрунтовувати власні стратегії розвитку з урахуванням екологічної складової у механізмах взаємовідносин між ними.

Викладення основного матеріалу. Формування організаційно-економічних відносин підприємств АПК зумовлює необхідність орієнтації на такий напрямок господарювання, як екологічний. Підприємства переробної сфери АПК у ході здійснення власної господарської діяльності свідомо чи несвідомо забруднюють території (у тому числі і за географічними межами підприємства), здійснюють викиди речовин у річки, міські стічні колектори, у повітря, що призводить до порушення екологічної рівноваги у навколишньому природному середовищі. Крім того, коли йдеться про зовнішньоекономічні зв’язки суб’єктів АПК, це підриває довіру споживачів за межами України, адже за умов екологічно небезпечного виробництва не вдасться отримати екологічно безпечну продукцію.

При формуванні організаційно-економічних відносин підприємств АПК виробництво екологічно чистої продукції розглядаємо як господарську діяльність, зорієнтовану на отримання продовольства та інших товарів із сільськогосподарської продукції та сировини, що враховує обмеження, попередження та мінімізацію шуму, заподіяння певної шкоди ґрунтам, повітрю, водним ресурсам, створення небезпечних відходів [1].

Ефективність розвитку організаційно-економічних відносин підприємств АПК впливає на рівень конкурентоспроможності суб'єктів господарювання. У цих процесах вагомого значення набуває необхідність максимального підвищення рівня якості продукції, забезпечення її екологічності та безпечності. Зауважимо, що основою екологічної політики Євросоюзу є принципи: упереджувальної дії, запобігання забрудненням, охорони довкілля, відшкодування збитків, заподіяних суб'єктами господарювання довкіллю тощо.

Практично відсутній надійний механізм контролю за ввезенням на територію держави насіння та посадкового матеріалу. Протягом останніх років увага громадськості прикута до питань генетично модифікованих організмів у зв'язку зі значними масштабами несанкціонованого розповсюдження та використання їх в Україні. У державі практично ніхто системно не опікується навіть аналізом ринку несанкціонованого розповсюдження генетично модифікованої продукції. Так, нині в Україні ні Міністерство аграрної політики та продовольства, ні інші причетні структури, посилаючись на правові колізії у національному законодавстві, не здійснюють державного контролю за наявністю генетично модифікованих організмів, у тому числі і під час сертифікації рослин, які завозяться чи вивозяться. Відсутній нагляд за здійсненням заходів екологічної та генетичної безпеки при ввезенні в Україну генетично модифікованих сільськогосподарських рослин. Така ситуація дає можливість іноземним компаніям, які є власниками прав на генетично-модифіковані сорти, безперешкодно оволодівати величезним агропродовольчим ринком України.

Незважаючи на прийняття Закону України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробовуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» [2], яким визначені правила опрацювання, створення, дослідження, транспортування, імпорту та експорту зазначених організмів, в Україні він не працює, і, як результат, проблеми з якістю харчових продуктів, що безпосередньо стосується кожного мешканця країни, постійно загострюються.

Значною загрозою екологічній безпеці є діяльність державних ветеринарно-санітарних заводів, які теж входять до структури АПК і зобов'язані утилізувати трупи загинув тварин, а також відходи їх технологічної переробки. Для вирішення цієї проблеми урядом була затверджена програма реконструкції та модернізації ветеринарно-санітарних заводів, яка передбачала будівництво чотирьох сучасних цехів з утилізації відходів і виокремлення з них біологічного газу та використання його у виробництві. Незважаючи на те, що держава повністю профінансувала заходи цієї програми, нині в Україні не побудовано жодного такого цеху. Разом з тим, кількість існуючих заводів продовжує неухильно скорочуватися, а птахофабрики продовжують закуповувати відходи власного виробництва у найближчих улоговинах, що негативно позначається на екологічному стані та складає загрозу безпеці суспільства.

Особливе занепокоєння викликають руйнівні процеси у такому важливому елементі екосистеми як земля, яка складає найважливіший елемент національного багатства.

Основний напрямок забезпечення сталого розвитку територій у межах сільськогосподарського землекористування полягає в охороні угідь та підвищенні їх продуктивності за рахунок: здійснення агротехнічних заходів, спрямованих на поліпшення та відновлення ґрунтового покриву; відновлення у ґрунтах вмісту поживних речовин, винесених з урожаєм; раціонального використання суб'єктами господарювання природних ресурсів.

Окремо варто зазначити, що науково і практично необґрунтоване застосування добрив та отрутохімікатів, збільшення площ посівів соняшника та ріпаку руйнують чорноземи, погіршують родючість ґрунтів, зумовлюють нітратне забруднення ґрунту, поверхневих та ґрунтових вод в агроландшафтах лісостепу України.

Значне внесення мінеральних добрив у порівнянні з органічними завдає шкоди ґрунтам та продукції, яка на них вирощується. Небезпеку становить і безконтрольне застосування у сільському господарстві пестицидів.

Несприятливою, а в окремих регіонах навіть катастрофічною, є ситуація щодо охорони та відтворення водних ресурсів. Збереження негативних тенденцій щодо погіршення екологічного стану приховує загрозу виробництву продуктів харчування та збільшує невідповідність стандартам безпеки. Пагубний вплив на екологію річок має інтенсивна, часто нерегульована, забудова їх берегів, що значно ускладнює процеси стікання паводкових вод. Крім того, щороку загострюються питання порушення природоохоронного законодавства, в оренду як юридичним, так і фізичним особам безконтрольно надаються тисячі гектарів земель водного фонду. Проби води часто не відповідають санітарно-гігієнічним вимогам щодо санітарно-хімічних та мікробіологічних показників, а населення продовжує використовувати таку воду.

Досвід країн світу переконливо довів, що вирішити екологічні проблеми у такому важливому секторі економіки, як агропромисловий комплекс, неможливо без вирішення фундаментальних задач. У багатьох країнах щорічно здійснюється підготовка Національних доповідей про стан навколишнього середовища, у яких не лише формулюються найважливіші проблеми, але й визначаються шляхи та способи їх реалізації, даються конкретні доручення державним органам управління. Вважаємо, що такий досвід варто започаткувати і в Україні. Нажаль, у державі відсутня ефективна система органів управління екологічними процесами у цілому і, зокрема, у сфері АПК [3]. Екологічним проблемам має бути наданий статус національних цілей і пріоритетів.

Концептуально-методологічна значимість та практичний пріоритет проблеми формування екологічно орієнтованого економічного механізму стійкого функціонування підприємств АПК повною мірою обґрунтовується низкою наступних аргументів. Так, існує проблема недостатньої ефективності чинної природно-господарської концепції розвитку аграрного виробництва, низької результативності природоохоронної діяльності підприємств усіх галузей АПК, що значною мірою актуалізує пошук оптимального напрямку агро-еколого-економічного прогресу, який трансформуватиме питання сільськогосподарського землекористування у проблему пріоритетної теоретико-практичної значимості. Крім того, вони обумовлені ринковими перетвореннями національної економіки і, у першу чергу, сфери її аграрних відносин, що визначає необхідність опрацювання природоохоронної концепції, яка була б заснована на ринкових домінантах, з одного боку, та брала до уваги соціальні та екологічні пріоритети – з іншого.

Характер взаємовідносин суб'єктів агропромислового комплексу повною мірою залежить від наявності, стану та особливостей використання природно-ресурсного потенціалу. У цьому аспекті важливим видається забезпечення сталого природокористування. Саме через сформовані схеми природокористування реалізується та чи інша модель господарського використання природно-ресурсного потенціалу, складаються форми взаємодії техногенних аспектів і довкілля.

Одним із напрямів розвитку господарської діяльності у сфері АПК вважаємо опрацювання таких елементів економічного механізму, які будуть спрямовані на інтенсифікацію використання природно-ресурсного потенціалу та забезпечуватимуть екологічну рівновагу регіону. Практичне використання таких елементів господарського механізму дасть, за нашим переконанням, низку переваг, а саме: сприятиме збільшенню надходження коштів у вигляді прибутку; забезпечить створення нових робочих місць; підвищить ефективність використання природно-ресурсного потенціалу; слугуватиме відтворенню екологічної рівноваги; стимулюватиме ресурсоощадливість та ресурсозбереження [4].

Підкреслимо, що питання екологічної безпечності мають першочергове значення, у зв'язку з цим необхідно передбачити: здійснення організаційно-правових та економічних заходів щодо впровадження ресурсоощадних, безпечних та екологічно чистих технологій виробництва сільськогосподарської продукції і продуктів її переробки; впровадження механізмів стимулювання екологічного розвитку сільського господарства, створення умов для відновлення родючості ґрунтів, водних та інших природних ресурсів; сприяння ціноутворенню з урахуванням екологічності продукції; створення системи постійного аудиту дотримання технологіко-екологічних вимог і стандартів господарювання; забезпечення ефективного розповсюдження через систему аграрної спеціальної освіти, консультації сільськогосподарських товаровиробників та дорадчі служби інформації про методи і способи агроекологічної діяльності; забезпечення впровадження базових агроекологічних вимог і стандартів та контролю за їх дотриманням як умови надання товаровиробникам бюджетної підтримки; обґрунтування нормативів розвитку органічного землеробства, створення системи його сертифікації; формування інформаційного простору для просування на зовнішній ринок екологічно чистої сільськогосподарської продукції.

Головні висновки. Викладене свідчить про те, що такі заходи сприятимуть не лише формуванню екологічного сільськогосподарського виробництва, але й забезпечать подальше удосконалення організаційно-економічних відносин підприємств АПК.

Перспективи використання результатів. Отримані наукові результати мають бути спрямованими на забезпечення сталого розвитку суб'єктів агропромислового комплексу, розвитку екологічного напрямку у виробництві продуктів харчування.

Список використаних джерел

1. Березіна Л.М. Екологічно орієнтований механізм господарювання у взаємовідносинах підприємств АПК / Л.М. Березіна // Фінансова безпека та економічне зростання: домогосподарство, підприємство, регіон, держава: зб. тез допов. Міжнар. наук.-практ. конф., (6-7 жовтня 2011 р.). – Полтава: ПУЕТ, 2011. – С. 146-149.
2. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України № 1103 – V від 31 травня 2007 р. – www.zakon.rada.gov.ua.
3. Про екологічний аудит: Закон України № 1862 – IV від 24 червня 2004 р. – www.zakon.rada.gov.ua.
4. Березіна Л.М. Організаційно-економічні аспекти формування відносин підприємств АПК: монографія / Л.М. Березіна. – Полтава: ІнтерГрафіка, 2012. – 280 с.

Summary. *The tools of the forming of ecologically oriented mechanism of organizational and economic relations of agricultural enterprises are grounded. As one of the development lines for economic activities in agriculture, the processing of those elements of the economic mechanism are considered that will be used to intensify the use of natural resource potential and to ensure the ecological balance of the region.*

Key words: *ecological and economic system, organizational and economic relations, agricultural enterprises, resource reproduction, resource-saving management.*

УДК 657.22:630

Богач Б.М., к.е.н.

Буковинський державний фінансово-економічний університет

ЕКОНОМІЧНА ДІАГНОСТИКА – ВАЖЛИВИЙ ВИД СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ НА ПІДПРИЄМСТВІ, ЙОГО ОРГАНІЗАЦІЯ

У статті розглядаються теоретичні аспекти діагностичного аналізу, виявлення та вирішення за допомогою діагностики проблеми підприємства в сучасних економічних умовах.